

**МЕТЪЛ ПО ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЯ:
СЦЕНИЧНИ И МЕДИЙНИ ТРАНСФОРМАЦИИ**

Пламена Петрова

**METAL DURING A PANDEMIC:
SCENE AND MEDIA TRANSFORMATIONS**

Plamena Petrova

Резюме: Текстът анализира взаимодействията между метъл, медии и публики в контекста на пандемията от Ковид-19. Авторът изследва формирането и трансформирането на медийни образи, както и промените в специализираните медии и предавания в България за периода 2020-2022 г. Изследват се и трансформациите в местната метъл сцена. Основен въпрос е: какво се променя в българската метъл сцена и специализираните медии по време на пандемията?

Ключови думи: метъл, пандемия, сценични трансформации, медийни трансформации

Abstract: The text analyzes the interactions between metal, media and audiences, in the context of the COVID-19 pandemic. The author explores the formation and transformation of media images, as well as shifts in specialized media and broadcasts in Bulgaria for the period 2020-2022. The transformations in the local metal scene are also analyzed. The main question is: what is changing in the Bulgarian metal scene and specialized media during the pandemic?

Keywords: metal, pandemic, scene transformations, media transformations

В настоящия текст анализирам взаимодействията между метъл, медии и публики в контекста на пандемията от Ковид-19. Фокусът е върху основните им пресечни точки – събития (фестивали и концерти) и медии. Тук изследвам формирането и трансформирането на специфични медийни образи за метъла, както и тематичните и жанрови промени в специализираните медии и предавания в България за периода 2020-2022 г. Акцентът е върху онлайн медиите „Metal Hangar 18“ и „We Rock“. Включени са наблюдения върху специализираните радиостанции „Z-Rock“ и „Тангра Мега Рок“, и специализираните предавания „От другата страна“ (Радио Варна), „Фрактура“ (телевизия „Диема“) и „Firestage“ (Mad TV). Познавам се и на интервюта с респонденти по темата. В

текста проследявам сценичните трансформации, свързани с пандемията. Изследването върху 2020 г. и първата половина на 2021 г. е част от дисертационния ми труд „Българската метъл музика – символи и медийни образи“.

Основен въпрос на изследването е какво се променя в българската метъл сцена и специализираните медии по време на пандемията? В допълнение се опитвам да открия дали и доколко са устойчиви сценичните и медийни трансформации, регистрирани в изследвания период.

Защо тези медии?

Съществуват много онлайн медии, които публикуват материали за метъл. Основните тенденции в периода след 2000 г. са нарастването на броя предавания и медии, отразяващи рок и метъл, и преориентирането към онлайн пространството (Петрова, 2017). Защо, в такъв случай, тези две медии? И двете съществуват от над 10 години. „We Rock“ е основан през 2001 г. – той е най-дълголетният все още активен български рок сайт и „една от най-старите онлайн медии у нас изобщо“ (We Rock: За нас). „Metal Hangar 18“ започва през 2007 г. като форум, а сайтът – в сегашния му вид – стартира през 2011 г., като архивните материали от форума са публикувани в сайта (Metal Hangar 18: История). И в предходни мои изследвания върху българските метъл медии използвам тези два сайта, което ми позволява да проследя влиянието на „концертната суша“ върху медии, чието съдържание дотогава е фокусирано в голяма степен върху събития на живо. Анализирани са материали, публикувани в сайтовете по време на пандемията от Ковид-19, и се съпоставят резултатите с тези от предишни мои текстове.

За конкретното изследване са избрани и две специализирани радиостанции – „Z-Rock“ и „Тангра Мега Рок“. Радио „Тангра“ е първото рок радио в България (Попова, С. 2004: 15), „Тангра Мега Рок“ е неговият „възроден“ вариант, след прекъсване на излъчването (Tangra Mega Rock, 2010). „Z-Rock“ се самоопределя като „рок радиото на

България“ (Z-rock). Според наблюденията ми върху метъл общността тези две станции са най-популярни и разпознаваеми, резониращо с начина, по който се маркетират и самоопределят. Специализираните предавания в мейнстрийм медии са добавени за разширяване на оптиката на анализа.

Период на изследването

Основен период на наблюдение върху двете онлайн медии е 13 март – 13 май 2020 г. като са проследени всички публикации в двата сайта. Данните са сравнени с тези от изследването ми върху двата сайта за периода август-септември 2019 г. Добавени са данни и наблюдения за 2021 г. и 2022 г.

Всяка от двете радиостанции е изследвана в рамките на една календарна седмица през 2021 г.: „Тангра Мега Рок“ – 15-21 февруари и „Z-Rock“ – 22-28 февруари 2021 г. (включително и броят на „Моят метъл свят“ от 21 февруари). Това е избраната продължителност, за да може авторът да добие сравнително пълна представа за програмата и музиката. Времето, в което е прослушана програмата на радиостанциите е фокусирано в периода 11:00-00:00. Избраният часови диапазон е свързан с разпределението на предаванията в програмата. Главно при “Z-Rock”, тъй като в програмата на „Тангра Мега Рок“ има множество повторения. Сутрешните часове (от 8 до 11) и тези след полунощ (до 3 часа) са проследени в различни дни (по два дни за сутрешните и нощни сегменти), за да допълнят картината. Над тях, съответно, нямам наблюдения от пълния седемдневен период.

Наблюденията върху „От другата страна“ са от броеве на предаването, излъчени през април 2020 г., а върху „Фрактура“ за периода 17 януари – 14 февруари 2021 г.

Направен е и опит за съпоставка как метъл медиите функционират по време на пандемия и в „нормален“ период. Добавени са наблюдения за 2021 и 2022 г., за да се проследи развитието на трансформациите и тяхната устойчивост.

Метъл по време на пандемия: сценични трансформации

Според Рой Шукър фестивалите играят централна роля в митологията на популярната музика. Те поддържат традициите на музиката и културата живи, изграждайки и увеличавайки аудиторията, легитимирайки определени форми на тази традиция и създавайки у изпълнителите и феновете усещане за споделена общностна идентичност (Shuker, 2006: 104). Ана Стефанова определя концерта като основния ритуал на метъл културата, който „може да бъде разгледан през универсалната динамика на инициацията“ (Стефанова, 2017: 29). От основно значение за ритуала е мана-личността – „митичен образ, институция и личност със специален статут“, пише Стефанова. Главен участник, който ръководи и осъществява сакралните действия, контролира реда (пак там: 39). Свързано с образа на „звездата“ в музиката (и не само), която може да се оприличи на мана-личността, определяна през терминологията на Юнг като проводник на свръхсила: „Мана е дума, взета от антропологията... Тя означава свръхестествена и непреодолима сила, която се излъчва от някои индивиди, обекти, действия и събития...“ (Самюелз, цит. по Кафтанджиев, 2013: 147). Според Стефанова, характерният за метъла звук – особено на концерт, „генерира дълбоки, осезаеми като идващи едновременно отвътре и отвън, соматични усещания“. Специфичните му вибрации, преминаващи през тялото, „носят усещане за хтонично и божествено присъствие“ (Стефанова, 2017: 55). Основни са музикантите, генериращи това усещане и предаващи го на публиката като шамани на ритуала (пак там: 134).

От тази гледна точка, липсата на концерти може да се разглежда като криза за метъла като култура, заради нарушаването на връзката изпълнител-фен и липсата на основния сплотяващ общността ритуал. Разбира се, пандемията предизвика криза и в метъл сцената, мислена като съвкупност от култура, участници, пространства и бизнес.

Пандемията от Ковид-19 предизвика промени в световен мащаб. Проблемът е определен от Министерството на здравеопазването като „инфекциозно заболяване, причинено от новооткрит коронавирус, неизвестен преди декември 2019 г.“. Обявен е от СЗО първоначално за „спешност за общественото здраве от международно значение“, а впоследствие за пандемия, налагаща предприемането на „строги ефективни противоепидемични мерки“ за ограничаване на разпространението на вируса (Заповед № РД-01-157/27.03.2020 г.). Предприетите мерки се отразяват, резонно, и на културния сектор. Ограниченията за провеждане на масови събития в България са въведени с началото на извънредното положение и започват да отпаднат с края му. Объркването по отношение на това кои събития могат да бъдат провеждани и кои – не, се дължи на липсата на яснота за част от мерките, предприети от Националния оперативен щаб, както и сроковете за тяхното прилагане. В България извънредното положение е обявено от 13 март до 13 април 2020 г. (Китанова, 2020 А) В началото на април то е удължено до 13 май 2020 г. (Китанова, 2020 Б). После се трансформира в извънредна епидемична обстановка, обявена от 14 май до 14 юни (Заповед № РД-01-265/14.05.2020 г.), която е удължавана още много пъти. Предприетите в рамките на пандемията мерки, са обяснени с динамичната ситуация, предполагаща „своевременната реакция и въвеждането на мерки за намаляване на риска от разпространение, както и възможността за тяхната промяна и адаптиране според новите научни данни за заболяването и причинителя му“ (Майер, 2020). Проблемът идва от тяхната непоследователност, особено по отношение на събития и места, на които те се провеждат. Пълна забрана за провеждане на масови мероприятия и посещение на заведения е въведена с началото на извънредното положение – на 13 март. Заповедта е допълнена със заповед от 17 март, като добавената точка забранява събирането на повече от двама възрастни на закрито или открито обществено място (Заповед № РД-01-131/17.03.2020 г.). Сроктът на посочените в нея

противоепидемични мерки е удължен до 12 април (Заповед № РД-01-154/26.03.2020 г.), а после и до 13 май (Заповед № РД-01-195/10.04.2020 г.). От 11 май е разрешено провеждането на концерти на открито, при „допустима заетост на местата до 30% от максималния капацитет, при спазване на изискването за социална дистанция и на всички противоепидемични мерки“ (Заповед № РД-01-256/11.05.2020 г.). Същата заповед позволява посещаване на кинозалони, галерии и музеи и на закрито, но не и на концерти. Заведенията на закрито (в това число барове) остават затворени до 14 юни, според заповед от 14 май (Заповед № РД-01-263/14.05.2020 г.), отменена на 15 май (не точно), когато се добавя, че масови мероприятия на закрито – като концерти – са забранени, остават ограниченията от 30% от капацитета за разрешените събития и другите противоепидемични мерки (Заповед № РД-01-268/15.05.2020 г.). Това остава в сила и при следващите заповеди, от значение за културни мероприятия и закрити обществени места. Закритите площи на заведенията са отворени за посетители от 1 юни – „с изключение на дискотеки, пиано-бар и нощен бар“, но културни мероприятия като концерти са разрешени от 26 май „при заетост на местата до 30% от общия им капацитет на закрито и до 50% от общия им капацитет на открито“ (Заповед № РД-01-277/26.05.2020 г.), процентът е уеднаквен за мероприятия на открито и закрито – 50% от общия капацитет – със заповед от 13 юни (Заповед № РД-01-337/13.06.2020 г.). В друга заповед от същата дата са посочени позволените и забранените за посещение мероприятия и обекти – нощни заведения продължават да са забранени до 30 юни, според тази заповед (Заповед № РД-01-332/12.06.2020 г.), което предизвика недоволство, в резултат на което им позволяват да отворят от 15 юни, с премахването на забраната (тоест изключението за нощни заведения), която вече не се открива в текста (Заповед № РД-01-337/13.06.2020 г.). Аналогична е ситуацията и след това, до пролетта на 2021 г. Събирането на над 10 души на едно място има сходен характер на разрешаване-забрана-разрешаване в различни

периоди. Маските също многократно и противоречиво се лутат между задължителни и препоръчителни в редица контексти (например отваряне на заведения и въвеждане на маски на открито в един ден). Подобен род мерки предизвикват дисонанс по отношение на мероприятия като концертите – които могат да се провеждат при ограничен капацитет (все пак с повече от 10 души, предполагаемо) и на закрито, но не в клуб – в частен обект обаче са позволени.

Този тип прибавяне и премахване на ограничения и изключения рефлектира върху метъл сцената (организатори, изпълнители, собственици на клубове и зали, фенове), както и върху специализираните медии. Раждат се специфично пандемични явления като „частен концерт“ в репетиционна на група (*Антифриз*, през 2020 г.), карантинни записи на музикални изпълнения, групи като *Балкона Бойс*. Мненията за това как се отразява на сцената са противоречиви. За едни е трагично, защото групите не могат да свирят на живо и губят контакт с публиката (Интервю с Константин Елшишки, 2021). Загубата на връзка с публиката потенциално може да доведе до загуба на интерес към бандите, ако концертите се позиционират като крайъгълен камък на сцената. Според някогашния вокалист на *Тротил*: „Групата трябва непрекъснато да излиза на живо, да бъде гледана и харесвана или нехаресвана“. Записите и видеоклиповете не са толкова значими за рок групата, която трябва да „събира публика“, за да генерира интерес към творчеството си. Според Елшишки, свиренето на живо е особено важно „в тия интернет години“ (Интервю с Константин Елшишки, 2021).

За други актьори в сцената (осветители, диджеи), пандемията „буквално... спира“ работата им (Интервю с Иво Тасев, 2021; споменато и в Интервю с Тодор Първанов, 2021). Някои журналисти и музиканти акцентират върху позитивното, от гледна точка на възможност за фокусиране върху записи и създаване на нов материал (Интервю с Мартин Николов, 2021; Интервю с Калин Велчев, 2021). Музикантът и организатор на събития Жо Василев споменава и двете страни на

монетата – пандемията е „шок за нашата малка и сплотена сцена. Най-вече защото имаме инерция, но тя беше убита“ със спирането на живите участия. Някои банди „веднага започнаха да се адаптират“ с лайв стрийминг от репетиционни, клубове и „раздвижване на социалните медии“. Василев разграничава първата година (2020 г.) като време, в което „сцената спря“ и втората (2021 г.), когато това се променя. От добрата страна, определя тази принудителна пауза като „творчески вдъхновяваща“ за създаване на нова музика и извличане на поуки за досегашни „пробойни в плановете“ на бандите. От логистична гледна точка, *промоутърската* работа (организиране и популяризиране на събития) се усложнява също значително: „Организацията определено става по-трудно, защото всяка уговорка и всичко запазено е „предпоследно“ и всичко, което се ангажира и бууква се случва с уговорката, че не се знае утре какво ще стане. Буквално сме имали евенти, които са били на 50/50 дали ще се случат ден преди самото събитие, защото не сме знаели утре каква заповед ще излезе“, а пренасрочването затруднява и комуникацията с феновете, недоверчиви към промени в събития (Интервю с Жо Василев, 2021).

Все пак се случват и концерти на живо. През лятото на 2020 г. например се осъществява инициативата „Метъл фабрика“ на Фабрика 126 в София; реализират се и отделни концерти на открито и дори в клубове в страната. Събития има и през пролетта и лятото на 2021 г. Групите, участвали в тях, ги възприемат като „чудесна алтернатива“ (Интервю с Калин Велчев, 2021), успешни заради глада за събития, който „расте“, но е остър и „между двете вълни“ на вируса. Отново има демаркационна линия голям – малък град, според Жо Василев, следваща същите характеристики като тази в сцената преди пандемията – хората в столицата и големите градове са „презадоволени откъм събития“ и в контекста на пандемията „по-наплашени“, а в малките градове, където традиционно рядко има събития (още по-малко през 2020 и 2021 г.) „беше като малък празник това, че се случва нещо там“. През 2021 г.

Василев прогнозира, че: „тази година ще бъде годината на по-малките събития...Макар и на открито, големите фестивали са пак събирани на 10 000 + хора на едно място и това не е окей за всички. Затова мисля, че тази година много фенове ще предпочетат по-малките събития и фестивали с по-малко хора, което е супер шанс за по-малките банди“ (Интервю с Жо Василев, 2021). Прогнозата за годината е потвърдена и от последвалата интервюто (очаквана) отмяна на пловдивския “Hills Of Rock”, както и на други големи събития.

Ще изтъкна един позитив, наблюдаван от Василев: „Една банда трябва да може да... обедини всички фенове в едно общество, с което да комуникира ежедневно и да може да предоставя на феновете си малко от бандата всеки ден. Уви, в пандемични условия това не се случваше толкова често, но пък ни научи, че маркетингът не може да е само свирене на живо и турнета. Онлайн съдържанието е много важно и много банди го бяха пренебрегнали. Радвам се да видя, че това вече не е така и адаптацията към редовен content creating е вече факт“ (Интервю с Жо Василев, 2021). Естествено, успешен извън-концертен маркетинг може да доведе въпросното общество и на концерт – когато това е отново възможно.

Какво се случва след лятото на 2021 г.? Концертите през първите две години на пандемията (2020-2021) се провеждат в съответствие с актуалните противоепидемични мерки – ограничен капацитет, спазване на дистанция, а в някои случаи и изискване за носене на маски или представяне на зелен сертификат за ваксинация, преболедуване или Ковид тест. „При пълно спазване на противоепидемичните мерки“ се превръща в задължително за пресрилийзи (информация, изпратена до медиите за публикуване) и новини клише. Някои от ограниченията се спазват само теоретично. Въпросът за спазването на дистанция, в контекста на метъл концерт, предизвиква полемика, фокусирана върху практики като *мош* (mosh pit; *мош* е танцова практика, при която участниците се блъскат в центъра на публиката, близо до сцената в *pit*

– зоната) и *съркъл пит* (circle pit; като *мош*, но движението е кръгообразно, участниците обикалят края на *пита*), които предполагат близък контакт с останалите участници.

На 26 септември 2021 г. се организира минифестът “Metal Blast” в парк Военна академия в София. Свирят местните рок и метъл групи *People Of Maha, Engineer Of Death, 8 m/s, Khanъ*. Фестивалът се провежда в съответствие с мерките – с ограничен капацитет до 50% от местата и апел за спазване на дистанция. В репортажа си за събитието, публикуван в „Metal Hangar 18“, обръщам внимание на наблюдаваните неколкократно *мош питове* и на хорото, типично за изпълнения на *Khanъ* (Петрова, 2021 А). На практика, мерките са спазени от страна на организаторите – осигурени са условия (ограничен капацитет, столове), посетителите са уведомени за изискванията. Социално дистанциран *мош пит* обаче е оксиморон, а метъл феновете не преустановяват кинетичните си практики, по време на пандемичните концерти. На ниво публика изискването за спазване на дистанция може да се изрази с добилата популярност фраза „Всеки сам си преценя“. Наблюдението се потвърждава и при посещение на други събития.

През 2022 г. отложените с две години големи концерти и фестивали се провеждат, вече без ограничения – „Hills of Rock“, „Midalidare Rock“ и др. „Концертният глад“ пренася публиката към подновените големи събития, които практически не се различават от това, което феновете помнят от времето преди пандемията. Ерата на малките местни събития приключва бързо, но вратата към нея остава отворена, ако отново се въведат строги ограничения. Според Жо Василев, през есента на 2022 г. „все още се усеща глад за събития“. Сред основните промени в сцената, следствие на пандемията, той посочва недоверието на хората към организацията на събития, заради множеството отменени и отложени събития, както и честите промени в *лайнъп*-а (артистите, които свирят на събитието) „в последните моменти“. Резултат от това според него е промяната в нагласата за предварително закупуване на билети. Някои

хора са (о)станали по-предпазливи и избягват събития на закрито. Василев, който към момента на публикуването на настоящия текст, е *евент* мениджър на столичния клуб Mixtape 5, обаче счита, че през 2022 г. това вече е „малък процент от хора“. Респондентът отчита, че „нещата относно честота и условия веднага се върнаха към това, което е било преди“, но споделя, че „все още фокусът е предимно върху локалните родни артисти“. Обобщава ефекта на пандемията върху българската метъл сцена до 2022 г. като осъзнаване на нуждата от развитие: „Равносетката с една дума може да се опише като “осъзнаване”. Осъзнаване колко много ни трябва още, за да достигнем европейската сцена като присъствие, заявка и цялостно опаковане на бандите ни като продукт и цялостно осъзнаване, че когато една банда е много яка, свири стегнато и стои супер на сцена – то на нея ѝ трябва още доста, за да може да бъде и професионална такава. Равносетката е, че нещата се отпушват, музикалната индустрия се завръща към размерите си отпреди 2020-та и всички групи трябва да се активират в собственото си развитие“ (Интервю с Жо Василев, 2022 г.).

Метъл медии по време на пандемия

Сред основните въпроси е какви са медийните трансформации по време на пандемията. Какво се е запазило, какво се е променило и как се развиват тези метаморфози? За начало, нека обърнем взор към жанровата им специфика на специализираните онлайн медии за рок и метъл. Кои текстове преобладават в онлайн медиите? Новините. Защо? Те трябва да публикуват максимален брой материали, за да генерират максимален трафик към сайта и каналите си в социалните мрежи. Новините са лесно и конвейерно генерирано съдържание, особено с широко разпространеното препечатване на *пресрилийзи* (Петрова, 2019). Тук отварям скоба, че основна причина за преобладаването на новината като жанр е самото наличие на повече информация и събития, които могат да бъдат превърнати в новини, според създателя на “Metal Hangar 18” (Интервю с Недко Игнатов, София, 2019). Тоест, няма съзнателен

стремеж да се набляга на жанра „X“ или „Y“. Съответно няма стремеж за публикуване на определен брой или вид публикации – те зависят от събитията и наличната информация, както и от авторите, които публикуват материали (Интервю с Недко Игнатов, София, 2019).

Как стоят нещата по време на пандемия? Донякъде сходно с периода преди пандемията. От количествена гледна точка, известен спад има. В някои дни в “Metal Hangar 18” има едва по една публикация. В повечето дни, публикациите слизат под средния брой, установен в предходното проучване (Петрова, 2019) и гравитират някъде между 2 и 8. В други дни обаче се покачват до и над средните стойности от предходния период. Когато това се случва, обикновено е свързано с издаване на нови албуми, клипове и песни (предимно от чуждестранни артисти), както и с нова отмяна или промяна в датата на концерт (Metal Hangar 18). Всъщност, основна причина за колебанията е именно големият брой отменени концерти в периода. Количеството публикувани новини (или други материали) обаче зависи пряко и от екипа. В “Metal Hangar 18” проблемът с малкото автори се появява периодично. В периода повечето новини са публикувани от един автор, което обяснява спадовете в количеството, дори в дни, когато нещо се случва и може да попадне в съдържанието на медията. Защо се получава това? „Хангар“-ът работи на свободен принцип – всеки е свободен да публикува материали за това, от което се интересува, когато има желание – няма квоти или задължителен характер на работата, както обяснява основателят, Недко Игнатов (Интервю с Недко Игнатов, София, 2019). Или както се изразява фотографът Ирина Петкова – Изи, концепцията е „от фенове за фенове“ (Интервю с Ирина Петкова – Изи, 2021). Този подход има много плюсове, но – както се вижда от честите спадове в активността – и минуси.

В “We Rock“ колебанията в броя са по-малки. Включително сравнени с предходни периоди. Сайтът на “We Rock” дава възможност за връщане назад в архива и сравнение по месеци и години с по-голяма

точност, благодарение на брояча, който показва колко новини са публикувани за избрания месец. При сравнение на месеците от избрания период по време на пандемията със същите месеци година по-рано се вижда, че разликата е незначителна. Март 2019 г. са публикувани 261 новини, а през 2020 г. – 265; през април 2019 г. те са 266, а през 2020 г. са 224; за май 2019 г. и 2020 г. има респективно 255 и 197 новини (We Rock). Най-голяма разлика има в публикациите за месец май. По отношение на среден брой публикации за ден, не откривам сериозни разминавания с данните от периода август-септември 2019 г. (Петрова, 2019). Числата са сходни и през следващите 2 години: март 2021 – 247 новини, март 2022 г. – 237 новини; април 2021 г. – 247 новини, април 2022 г. – 240; май 2021 г. – 271 новини, май 2022 г. – 228 новини (We Rock). Концертните новини са сред причините за флукуациите в броя. Преобладават новини за нови сингли, видеоклипове и албуми. През 2022 г. новините за концерти и фестивали отново се увеличават, сравнено с предходните две години.

Жанрови и тематични трансформации

В периода се наблюдава трансформация на концертната новина. Тя се превръща в новина за отменен или отложен концерт. Наблюдават се и промени в начина, по който се пише за самите събития. В началото тонът е по-ироничен, има negliжиране на пандемията, изразява се съжаление и изненада за отменени събития. По-нататък все още има съжаление за отменени *евенти*, но тонът се смекчава, изненадата изчезва, ситуацията се приема по-сериозно.

Във фокусния период за двете онлайн медии (13 март – 13 май 2020 г.) репортажи липсват. Жанрът се появява отново през лятото на 2020 г., когато има местни концерти и фестивали на открито. Материалите тогава са само за малки събития с местни банди. Променя се фокусът – от големи фестивали и концерти на чуждестранни изпълнители преди, към малки локални *евенти* по време на пандемията. Това се отразява особено на “We Rock”, чиито репортажи преди пандемията са почти

винаги за събития с участие на чуждестранни изпълнители, а за местни *евенти* се пише ако е промоция на албум.

В специализираните радио станции и предавания ситуацията е сходна. Основната промяна през 2020 г. е свързана с акцента в интервютата. Той вече пада върху новата продукция на музикантите, както и в подробните обсъждания на настоящето и бъдещето на музикалната индустрия, а не върху концертите¹. През 2020 г. концертите присъстват в наратива основно през трансформирания си образ на отменено или отложено събитие. Сравнено с предходно изследване на автора от есента на 2018 г., основната разлика е в повода за интервю. Тогава интервютата в предаването са предимно свързани с конкретно събитие – концерт, издаване на албум, представяне на сингъл. Събитието е с основно значение (Петрова, 2018 Б). Главната промяна в тази посока през 2020 г. е свързана именно с концертите (или с липсата им). Поводът за интервю с музикант вече рядко е концерт. Основна причина за интервю става представянето на нов продукт (сингъл, EP, албум). Водещият Мартин Николов посочва новата музика като водеща в избора на събеседник в разговор през 2021 г.: „Предпочитам самите автори да представят произведението си, отколкото просто да пусна песните им. Все пак живеем в дигитална ера и всяка песен е на една мишка разстояние“ (Интервю с Мартин Николов, 2021). Според емпиричните данни, концертите също са повод за интервю, но често са промо-концерти. Които са а priori обвързани с нова музика.

---

¹ Например – през април 2020 г. в предаването „От другата страна“ по радио Варна е разгърната темата за състоянието на *промоутърския* бизнес, културния и творчески сектор в България в условията на пандемия. Основни участници в разговорите по темата са Бойко Гюров от “BGTSC“, който е и председател на работната група в условията на криза, Станислав Дражев, председател на професионалното сдружение на *промоутърите* в България „Сцена Музика“, Мартин Стоянов от “Loud Concerts“ и Петър Петров от “Balkan Entertainment Group“ (От другата страна, 2020 А) в обширен разговор (по-скоро беседа), излъчен в броя от 13.04.2020 г. Бойко Гюров е интервюиран също на 6 април и 27 април. В броя на „От другата страна“, излъчен на 27.04.2020 г. има интервю и с Никола Миладинов – съветник „Преса и медии“ в Представителството на Европейската комисия в България, за възможностите, които Европейският съюз предоставя за културния и творческия сектор в условията на пандемия. (От другата страна, 2020 Б).

Съдържанието на емисиите за музикални новини в телевизионното предаване „Фрактура“ в изследвания период включва предимно новини за предстоящи или отложени албуми, записи; странични занимания на музиканти; смърт на музикант; нестандартен *мърч* (брандирани артикули, наричани още *мърчъндайз*). Събития почти липсват. На 14 февруари е съобщено за отложен концерт. В предаването има архивни кадри от концерти и фестивали. Има кадри от концерти в България във всеки брой. Например на 17 януари има кадри от концерт на *Primal Fear* в София от 2012 г., а на 25 януари и 7 февруари, респективно – кадри от концерти в София на *Brainstorm* и *Meshuggah*. В периода 25.10.2020 г. – 29.11.2020 г. предаването “Firestage” също включва архивни кадри. Концертните кадри не намаляват, в сравнение с периода 25.10.2020 г. – 29.11.2020 г., но преобладават кадри от стари концерти. Броят на 8 ноември включва кадри от проведен в Пловдив концерт на 26.10.2020 г., както и интервю с част от музикантите от *Gwendydd* и *Polygon* (Firestage, 08.11.2020).

Общо за анализирания медиум е изместването на фокуса към малките събития по време на пандемията. Друга повсеместна промяна е появата на образа на Ковид-19 в материалите.

Ковид 19 и концертите – комбинативен медиен образ

През 2020 и 2021 г. образът на Ковид-19 се открива най-често в контекста на отменен или отложен концерт. В микро-периодите, в които се провеждат концерти, вирусът се откроява като причина за ограничения при провеждането на събитието.

На 21.02.2021 г. в предаването „Моят метъл свят“ по Z-Rock, Звезди Керемидчиев споменава Ковид-19, във връзка с предстоящ концерт на *Primal Fear* и *Burning Witches*, които би трябвало „да видим в София тази година, ако всичко е наред“. В „Голият обяд“ на 22 февруари Елена Розберг споменава концерта на американската метъл група *Five Finger Death Punch*, който се провежда на същата дата, година по-рано (22.02.2020 г.), в столичната зала „Арена Армеец“. Водещата

казва, че това „май“ е последният голям концерт, „на който бяхме, преди да се объркат нещата“. Споделя, че на нея лично „истерично“ ѝ се ходи на концерт и се надява да има възможност, както и че някои дати „за София и не само стоят в календара и не са отменени“. На 23 февруари Розберг отново въвежда комбинативния образ на Ковид-19 и концертите. Споменава планираното във Великобритания отваряне на заведения около април-май, а за големи събития – през юни. Вмъква, че много хора още имат билети, както и че се надява животът да се върне към „нормалното“. В следващото предаване в програмата, „Hijack Show“, Краси Москов също споменава британското „отваряне“. Говори и за идеята на българското правителство заведенията да отворят на 1 март, което е тема на сутрешното шоу на следващия ден, по която търсят слушателски мнения. В „Закуска за шампиони“ на 24 февруари дискутират обявената предния ден тема – отварянето на заведенията на 1 март. Водещият (Георги Згуров – Гурко) чете коментари на фенове на радиото от Facebook, публикувани под поста на страницата на радиото. В следобедните часове, Краси Москов споменава „Hills Of Rock“ след песен на *Disturbed*, които са от „най-големите имена на фестивала“ – *хедлайнер* (основният изпълнител в програмата) в един от дните на последното издание на фестивала през 2019 г. Споменава обявената от организаторите игра за златни билети и други награди. Отбелязва, че раздаването на златни билети (доживотен достъп) означава, че това е дългосрочна инициатива, която ще се състои отново в бъдеще. Изразява надежда, че ще се състои още през 2021 г., като напомня, че има обявени дати и – за момента – такъв е планът, но споменава и вече отменените фестивали в Европа. Все пак казва, че „други се опитват да си проведат събитията“. Вмятам, че фестивалът е изместен за 2022 г. Във „Фрактура“ на 14 февруари има новина за отложен концерт – от март за септември. А на 17 януари музиканти съобщават, че ще издадат албум, когато пандемията свърши и могат да се правят концерти. В емисиите музикални новини в периода има и други примери.

Отлагането на албум през 2020 г. и 2021 г. се дължи основно на пандемията. В частност, невъзможността да се *промотира* с концерти. Примери с отложени албуми има десетки, само в родната сцена. Примери с цитиране на пандемията като причина – също².

Освен новините за отложени/отменени концерти в разгледаните медии се появяват и спорадичните съобщения за нови концерти, част от които впоследствие преминават в трансформираната концертна новина. Общото между тези новини е силното присъствие на вируса – напомняне за ограничен капацитет; обявление, че ще се спазват всички протиепидемични мерки; посочване на Ковид-19 като причина. В репортажите за тези концерти също присъства образът на вируса. Например в разказа за концерта на *Velian* през лятото на 2020 г. В самото заглавие *Velian* са „постапокалиптичните“ музиканти, алюзията апокалипсис-пандемия присъства и в материала. Където се говори и за липсата на опашки, дистанцията между хората и цялостната ситуация (Ljubetti, 2020). Общото в примерите за този образ е надеждата, че ще има концерти и фестивали и животът ще се върне към някакво „нормално“ (пред-пандемично) състояние; радостта, когато събитие се осъществи; съжаление при отмяна. Основната разлика е в тона. В началото на пандемията – преди извънредното положение, за Ковид-19 вече се говори. Но концерти все още има. Съответно, когато някой бъде отменен, в публикацията (или *кепшъна* към нея, при споделяне в социалните медии) се усеща по-ироничен тон. А когато някоя група съобщи, че няма да отменя турнето си, това е представено позитивно.

---

² За илюстрация ще използвам два материала. Новина за нов сингъл от предстоящия албум на *Velian*, в която стои следното напомняне: „Наследникът на “Godless” (2019) беше обявен, че ще излезе на 30.04.2020 г., но предвид настоящата ситуация в световен план и невъзможността да бъде представен адекватно чрез концертна дейност, излизането му се отлага за неопределено време“ (Reyav, 2021). Това изречение присъства в *пресрилизите* на групата почти година. В интервю с *8 m/s* се споменава същата причина за неясната дата на издаване на предстоящ сплит-албум на групата с *Never Prey*: „За момента няма официална дата за релийз на “Split the World”. Предвид ситуацията, в която се намираме, бихме искали да подкрепим излизането на творбата с турне и може би за момента това ни спира“. От групата казват още, че „осъществяването на такова турне е трудно и в същото време не искаме да излагаме на риск хората, които ще дойдат да ни гледат на живо“ (Петрова, 2021 Б).

Постепенно, тонът се смекчава към отменените концерти и се стига до някакво примиряване със ситуацията около април-май 2020, когато тези новини са вече предимно неутрални. През лятото има радост за местните *евенти*, надежда за големи събития; преминаваща отново във фрустрация и примирение. През 2021 г. надеждата се усилва, покрай неотменени дати за големи събития, но е примесена с предпазливост (We Rock, Metal Hangar 18, Z-Rock).

Характерното въвеждане на образа на фена през опашките пред *вентото* или бара, използвано в множество репортажи през годините, също се изменя по време на пандемията, пречупено през призмата на социалното дистанциране. Някои автори обръщат внимание на липсата на струпвания и опашки, наличието и спазването на ограничения, дистанцията между феновете (Ljubetti, 2020).

Ковид-19 като самостоятелен медиен образ

Образът на Ковид-19 се появява самостоятелно почти изключително в новините в анализирани радиостанции. В единични случаи се появява отделно от образа на концерта/концертния живот извън новинарски емисии. Например в „Hijack Show“ по „Z-Rock“ на 22 февруари Краси Москов казва „нека използваме терминологията от последното денонощие и да си направим един четиричасов зелен музикален коридор“ в началото на предаването (около 14:13 часа). В броя на „Пришълецът 2112“, излъчен на 18 февруари, Васил Райков пита събеседника си каква е позицията му, по отношение на конспирациите около Ковид-19. Гостът отговаря, че е здравен работник, поради което „тежък реалист“. Водещите го аплодират. На 19 февруари в „Джитбол“ Камен Алипиев шеговито казва, че е известен като „Ковида“ (Кедъра е прозвището му), след което с Васил Върбанов говорят за ваксините против вируса. Ковид-19 се откроява като един от основните образи при наблюдението над Z-Rock и Тангра Мега Рок през февруари и март 2021 г., но почти винаги в контекста на концертите. „Нормалното“ може да се изведе като специфичен под-образ, откриван най-често в радиото.

Връщането към нормалното се пренася в специализираните рок и метъл медии от мейнстрийм медиите и ежедневната реч, с основната разлика, че в контекста на метъла акцентът е върху нормалния концертен живот.

В специализираните онлайн медии този образ се открива основно в два контекста. Нов „карантинен“ *рилийз* (издание) – песен или клип, които са определени като „карантинни“ или друга производна дума; набляга се на това, че са записани по време на карантина; или такива, които са за пандемията/вируса. Ярък пример е новина за нов музикален проект, на име *Балкона Бойс*, който издава клип към първия си сингъл с „актуалното име „Цар без Corona“ на 06.04.2020 г. Във видеото: „Директно от своите балкони, посредством аматьорско видео са се включили и десетки“ приятели на музикантите, които „въпреки извънредното положение са намерили начин да правят това, което най-много обичат – да създават музика“. Песента е „подарък за всички, които стоят затворени в своите домове“ (Reyav, 2020). Друг пример е ротиранията в радиото нова песен на Иги Поп “Dirty Little Virus”. Самото съществуване на тези песни и тяхното отразяване от медиите могат да се считат за митологизиране на образа. Според Кафтанджиев, музиката изразява най-добре емоционалното и митологично мислене. Клод Леви Строс, един от най-известните структуралисти и изследователи на митовете, е казал, че именно чрез музиката ознаковяваме най-добрите мита. Това не можем да постигнем толкова ефективно чрез думите или изображенията (Кафтанджиев, 2013: 235). Вторият контекст е смърт на човек от музикалния свят в резултат на Ковид-19. Това изражение на вируса се появява във всички анализирани медии. В радиостанциите се ротират и песни на починалия музикант.

Заклучение

Пандемията от Ковид-19 ясно показва колко negliжиран е ъндърграундът в предходни периоди, когато ни връща обратно в ерата на малкото местно събитие. За пръв път от 90-те локалната сцена е единствената възможност за феновете за концерт, а за медиите – за

репортаж. Очертава се и силната зависимост на специализираните медии и предавания от събитието, през неговата кънтяща липса през 2020 г. и през трансформациите в медиите, силно обвързани със състоянието на така наречения концертен живот през трите години на пандемията. Повечето трансформации се оказват неустойчиви. От пролетта на 2022 г., с връщането на „нормалните“ събития се връщат и нормалните медийни образи, жанрове и специфики. В репортажи образът на пандемията или липсва, или е в контекста на радостта от дългоочакваното провеждане на *евента*. Концертната новина съществува с трансформирания си вариант, който ще се задържи, по всяка вероятност, до края на пандемията. Промяната в отношението на сцената към маркетинга, създаването на онлайн съдържание и осъзнаването на значението на дейностите, различни от концерт, е може би единствената сценична трансформация, с потенциал да не се върне към старото си нормално.

Използвана литература:

КАФТАНДЖИЕВ, Христо (2013). *Хармония в рекламната комуникация*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. [KAFTANDJIEV, Hristo (2013). *Harmonia v reklamnata komunikacia*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski”]

ПЕТРОВА, Пламена (2018). От другата страна на музикалната кутия. Национална конференция „Радио: памет и съвременност“. 03.12.2018 г. *ПроАктивно* ФЖМК, СУ. https://www.youtube.com/watch?v=o-80bt_bJXU&t=5s. [PETROVA, Plamena (2018). *От другата страна на muzikalnata kutiya*. Natsionalna konferentsiya „Radio: pamet i savremennost“. 03.12.2018 г. ProAktivno FZHMK, SU. https://www.youtube.com/watch?v=o-80bt_bJXU&t=5s]

ПЕТРОВА, Пламена (2019). Рок пророк. *Медialog*, бр.6/2019: с.205-228. <https://www.medialog-bg.com/wp-content/uploads/2019/12/205-228-Plamena-Petrova.pdf>.

[PETROVA, Plamena (2019). *Rok prorok*. *Medialog*, br.6/2019, s. 205-228. <https://www.medialog-bg.com/wp-content/uploads/2019/12/205-228-Plamena-Petrova.pdf>]

ПОПОВА, Снежана (2004). *Радио, публики, стилове*. София: ЛИК. [POPOVA, Snezhana (2004). *Radio, publiki, stilove*. Sofia: LIK]

СТЕФАНОВА, Ана (2017). *Хеви метъл културата. Изследване по аналитичнопсихологическа антропология*. Русе: Gaiana book and art studio. [STEFANOVA, Ana (2017). *Hevi metal kulturata. Izsledvane po analitichnopsihologicheska antropologiya*. Ruse: Gaiana book and art studio.]

SHUKER, Roy (2006). *Popular music: the key concepts*. Oxon, New York: Routledge.

Използвани източници:

КИТАНОВА, Деница (2020а). Парламентът обяви извънредно положение върху цялата територия на страната от 13 март 2020 г. до 13 април 2020 г. *Агенция „Фокус“*.

13.03.2020. <http://focus-news.net/news/2020/03/13/2756790/parlamentat-obyavi-izvanredno-polozhenie-varhu-tyalata-teritoriya-na-stranata-ot-13-mart-2020-g-do-13-april-2020-g.html>. [KITANOVA, Denitsa (2020). Parlamentat obyavi izvanredno polozhenie varhu tsyalata teritoriya na stranata ot 13 mart 2020 g. do 13 april 2020 g. *Agentsiya „Fokus“*. 13.03.2020.]

КИТАНОВА, Деница (2020b). Парламентът удължи извънредното положение на територията на цялата страна до 13 май 2020 г. *Агенция „Фокус“*. <http://focus-news.net/news/2020/04/03/2763267/parlamentat-udalzhi-izvanrednoto-polozhenie-na-teritoriyata-na-tyalata-strana-do-13-may-2020-g.html>. [KITANOVA, Denitsa (2020b). Parlamentat udalzhi izvanrednoto polozhenie na teritoriyata na tsyalata strana do 13 may 2020 g. *Agentsiya „Fokus“*. <http://focus-news.net/news/2020/04/03/2763267/parlamentat-udalzhi-izvanrednoto-polozhenie-na-teritoriyata-na-tyalata-strana-do-13-may-2020-g.html>]

От другата страна (2020a). На 13 април в „От другата страна“. *От другата страна*. http://otdrugatastrana.info/statiq_4929_13-74. [От другата страна (2020a). На 13 април в „От другата страна“.]

От другата страна (2020b). На 27 април в „От другата страна“. *От другата страна*. http://otdrugatastrana.info/statiq_4932_27-35. [От другата страна (2020b). На 27 април в „От другата страна“]

МАЙЕР, Мирослав (2020). Въвеждат извънредна епидемична обстановка у нас до 14 юни. *Forbes Bulgaria*, 13.05.2020 <http://bit.ly/3VmZ1tS>. [MAYER, Miroslav (2020). Vavezhdat izvanredna epidemichna obstanovka u nas do 14 yuni. *Forbes Bulgaria*, 13.05.2020 g.]

ПЕТРОВА, Пламена (2021a). Ударен финал на концертното лято с Metal Blast 2021. *Metal Hangar 18*, 28.09.2021 г. Достъпно на: <bit.ly/3GKDW8w>. [PETROVA, Plamena (2021a). Udaren final na kontsertnoto lyato s Metal Blast 2021. *Metal Hangar 18*, 28.09.2021]

ПЕТРОВА, Пламена (2021b). За приятните изненади и “Split the World” – интервю с 8 M/S. *Metal Hangar 18*, 21.04.2021. <http://bit.ly/3XIwNvI>. [PETROVA, Plamena (2021b). Za priyatnite iznenadi i “Split the World” – intervyyu s 8 M/S. *Metal Hangar 18*, 21.04.2021]

Firestage, 08.11.2020 (2020). *Firestage TV Show*, YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=11UtQKvua7Q>

LJUBETTI (2020). „Постапокалиптичните“ VELIAN откриха летния концертен сезон в столицата. *Metal Hangar 18*. 23.06.2020. <http://bit.ly/3U6kd6m>. [LJUBETTI (2020). „Postapokaliptichnite“ VELIAN odkriha letniya kontserten sezon v stolitsata. *Metal Hangar 18*. 23.06.2020]

Metal Hangar 18. <https://metalthangar18.com/>

Metal Hangar 18. История. *Metal Hangar 18* <https://metalthangar18.com/history>

REYAV (2020). Скейт пънк директно от балконите на България. *Metal Hangar 18*. 06.04.2020. <https://metalthangar18.com/site/skeyt-pank-direktno-ot-balkonite-na-balgariya.mh18>. [REYAV (2020). Skeyt pank direktno ot balkonite na Balgariya. *Metal Hangar 18*. 06.04.2020]

REYAV (2020). Скейт пънк директно от балконите на България. *Metal Hangar 18*. 06.04.2020. <https://metalthangar18.com/site/skeyt-pank-direktno-ot-balkonite-na-balgariya.mh18>. [REYAV (2020). Skeyt pank direktno ot balkonite na Balgariya. *Metal Hangar 18*. 06.04.2020]

REYAV (2021). VELIAN представят нов сингъл и текстово видео. *Metal Hangar 18*. 13.04.2021. <http://bit.ly/3XuCDk1>. [REYAV (2021). VELIAN predstavyat nov singal i tekstovo video.]

Tangra Mega Rock (2010). Наздраве – рок радио Тангра стартира на днешния ден преди 18 години. *Tangra Mega Rock*, 07.12.2010. <http://www.radiotangra.com/news/read/10209.html>. [Tangra Mega Rock (2010). Nazdrave – rok radio Tangra startira na dneshniya den predi 18 godini. *Tangra Mega Rock*, 07.12.2010.]

We Rock. <https://www.werock.bg/>.

Z-Rock. <http://www.zrock.bg>

Заповедите, цитирани в текста са от сайта на Министерството на здравеопазването, нормативни актове.

Цитирани интервюта с респонденти:

Интервю с Жо Василев, 2021 [Intervyyu s Zho Vasilev, 2021]

Интервю с Жо Василев, 2022 г. [Intervyu s Zho Vasilev, 2022]
Интервю с Иво Тасев, 2021 [Intervyu s Ivo Tasev, 2021]
Интервю с Ирина Петкова – Изи, 2021 [Intervyu s Irina Petkova – Izi, 2021]
Интервю с Калин Велчев, 2021 [Intervyu s Kalin Velchev, 2021]
Интервю с Константин Елшишки, 2021 [Intervyu s Konstantin Elshishki, 2021]
Интервю с Мартин Николов, 2021 [Intervyu s Martin Nikolov, 2021]
Интервю с Недко Игнатов, София, 2019 [Intervyu s Nedko Ignatov, Sofiya, 2019]
Интервю с Тодор Първанов, 2021 [Intervyu s Todor Parvanov, 2021]

Пламена Петрова е доктор по Медии и комуникации – медийна музика. Изследва българския метъл и медийните му образи. Участвала е в научните конференции „Диалози за медиите“ (Копривщица, 2017 г.), „Медийният човек“ (Бачиново, 2018 г.), „Медии и публики“ (Костенец, 2019) и в националната конференция „Радио: памет и съвременност“ (София, 2018 г.).

Plamena Petrova has a PhD in Media and communications – Media music. She researches Bulgarian metal music and its media images. She has participated in the scientific conference “Dialogues about media” in Koprivshitsa in 2017, scientific conference “The media person” in Bachinovo in 2018, scientific conference “Media and audiences” in Kostenets in 2019, and national conference “Radio: memory and modernity” in Sofia in 2018.